

WOJCIECH STANKIEWICZ

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Olsztyn

Kwestie aborcji i eutanazji w kontekście prawa do życia

Streszczenie: W artykule podkreśla się, że największą wartością człowieka jest życie, a państwo powinno stać na straży tej wartości. Przy okazji wojen i konfliktów okazało się, że ten obowiązek nie jest w zadowalający sposób wypełniany. W świecie współczesnym do większych zagrożeń ludzkiego życia należą aborcja i eutanazja. Tematyka ta skupia osoby, które opowiadają się za dopuszczalnością obu, jak i tych, którzy bronią życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci, przede wszystkim zaś związanych z Kościołem katolickim. Obecnie obserwuje się pewien paradoks – postęp nauki, w tym w medycynie, dzięki któremu łatwiej ratować ludzkie życie, w wielu sytuacjach staje się okazją, aby drugiego człowieka go pozbawić.

Słowa kluczowe: aborcja, człowiek, eutanazja, Kościół katolicki, Jan Paweł II, prawa człowieka, prawo do życia, ruchy pro-life, śmierć, życie.

Wstęp

Na przestrzeni lat zmieniało się podejście do praw człowieka. Zmieniał się także system ochrony tych praw. W zależności od państwa, ustroju politycznego czy władzy, prawa różniły się od siebie i w różnym stopniu zapewniały jednostkom ochronę. Wolność, równość wobec prawa, swoboda manifestacji, prawo do zrzeszania się, udział w życiu publicznym państwa, prawo do wolnych wyborów, stały się głównymi wyznacznikami ustroju demokratycznego. W państwach, gdzie głos społeczeństwa jest ważny, w większym stopniu prawa i wolności człowieka są respektowane przez władzę.

Doświadczenie nabyte z poprzednich lat ujawniało, że w zakresie międzynarodowej ochrony praw i wolności człowieka nie zawsze realne staje się ich zabezpieczenie. Mimo wielu rezolucji, deklaracji czy konwencji łamanie praw jest wciąż aktualne, często nawet z jeszcze większą brutalnością niż wcześniej lub, co ważniejsze, świadomością.

Wśród praw i wolności obywatelskich zasadniczą rolę odgrywa prawo do życia. Jest nadrzędnym prawem istoty ludzkiej, respektowanie go stanowi fundament wszystkich innych praw; nabycie odbywa się po urodzeniu i trwa dożywotnio. Bez praw człowieka oraz ich świadomości ludzie nie

mogą żyć w poszanowaniu godności. Prawo do życia musi być zagwarantowane jako najistotniejsza wartość.

Teżą niniejszej pracy jest twierdzenie, że *podejście do problematyki praw człowieka na przestrzeni lat zmieniało się w zależności od sytuacji polityczno-ekonomicznej poszczególnych krajów. Problem nierespektowania praw człowieka w szczególności przybiera na sile podczas działań zbrojnych, jednakże w życiu codziennym trwa debata nt. praw człowieka ujawniająca się w sporach o aborcję i eutanazję. Opowiedzenie się po którejś ze stron w głównej mierze zależy od stosunku człowieka do wiary, czy światopoglądu.*

W celu weryfikacji ww. założeń postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jak na przestrzeni lat rozwijał się prawno-międzynarodowy system ochrony praw człowieka?
2. Jakie są współczesne wyzwania dla prawa do życia?
3. W jakich przypadkach dopuszczalne jest legalne pozbawienie życia oraz czy świadomie, bez konsekwencji, można tego dokonać?
4. Czy w XXI w. respektowanie prawa do życia zostało osłabione przez aborcję i eutanazję?

1. Rozwój idei i ochrony praw człowieka

Wyrazem respektowania praw są akty prawne w postaci konstytucji, ustaw, umów międzynarodowych i deklaracji organizacji międzynarodowych. Uznawane za wartości uniwersalne i równocześnie chronione są cenne dla człowieka i ludzkości.

Nie budzi wątpliwości, że niezależnie od regulacji prawa wewnętrznego, czy też międzynarodowego, prawo do życia jest głównym elementem poszanowania przyrodzonej godności oraz wolności człowieka (decyzja Trybunału Konstytucyjnego RP z 23 marca 1999 r.)¹. Prawa człowieka rozwijały się dynamicznie oraz opierały się na doświadczeniach poprzednich pokoleń². Na czele przestrzegania praw i wolności obywateli stoją instytucje oraz środki ochrony. Współcześnie zagwarantowanie praw człowieka zawiera nie tylko pisane normy prawne, ale również formalne instrumenty ich zabezpieczenia.

Za sztandarowe dokumenty ochrony praw człowieka uważa się m.in. Kartę Praw (The Bill of Rights, 1689), Deklarację Praw Człowieka i Obywatela (1789) oraz Amerykańską Deklarację Niepodległości (1776)³, której twórcą był Thomas Jefferson. W Deklaracji uznano, że prawa naturalne są niezbywalne. Obowiązkiem rządu jest zabezpieczenie tych praw. W Amerykańskiej Deklara-

¹ J. Oniszczyk, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków 2000, s. 339.

² L. Koba, R. Zydel, *Zarys historii praw człowieka*, w: *Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy*, red. L. Koba, W. Waławczyk, Warszawa 2009, s. 13.

³ Zob. R. Kuźniar, *Prawa człowieka, prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000, s. 19-33; K. Motyka, *Prawa człowieka. Wprowadzenie, wybór źródeł*, Lublin 1999, s. 22-23.

cji Niepodległości zawarto także prawo do oporu, tzn. możliwość obalenia bądź zmiany władzy naruszającej prawa człowieka. Wraz z rozwojem i ewolucjonizmem praw człowieka nastąpił progres prawnomiędzynarodowej ochrony praw obywatela. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela najsilniej wpłynęła na progres w sferze praw człowieka na kontynencie europejskim. W Deklaracji po raz pierwszy wprowadzono hasła: wolność, własności, suwerenności ludu, równość i braterstwo, zawarto również katalog praw obywatelskich. W Deklaracji głoszono, że państwo ma za zadanie chronić prawa jednostki. Współcześnie w wielu państwach świata prawa, które zawarto w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela stanowią odległy ideał. We Francji upłynęło wiele dziesięcioleci zanim wprowadzono w życie prawa zawarte w Deklaracji.

W XIX w. nastąpił rozkwit prawa humanitarne. W 1863 r. utworzono Komitet Genewski, przekształcony w późniejszym czasie w Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża. Po zakończeniu I wojny światowej próbą zapewnienia trwałego pokoju i bezpieczeństwa stała się Liga Narodów. Jednak prawami człowieka zajmowała się ona w minimalnym stopniu⁴. Zawierane w latach 1919–1920 traktaty wynikały z faktu rozpadu dawnych imperiów oraz w związku z tym tworzeniem nowych państw. Główną przyczyną powołania mechanizmów i instytucji ochrony mniejszości były zmiany terytorialne na mapie politycznej Europy; przede wszystkim na obszarze Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej. Niebezpieczna stawała się sytuacja nierównego traktowania obywateli wynikającego z różnej narodowości. Rada Ligi interweniowała zawsze wtedy, gdy docierały do niej petycje o naruszeniach praw⁵.

II poł. XX w. charakteryzuje triumf praw człowieka. Pierwszym zasadniczym dokumentem międzynarodowego prawa praw człowieka była Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (The Universal Declaration of Human Rights), dokument przełomowy i wiekopomny, który stał się światową konstytucją. Deklarację uchwalono przez Zgromadzenie Ogólne w 1948 r.⁶. W Deklaracji zawierającej 30 artykułów przedstawiono fundamentalną listę podstawowych praw i wolności człowieka⁷. Ustanawiając bazę międzynarodowego prawa praw człowieka, stała się ona równocześnie pierwszym fragmentem składowym Konstytucji Praw Człowieka (International Bill of Human Rights)⁸. Zgromadzenie Ogólne wezwało państwa członkowskie do opublikowania tekstu Deklaracji i do propagowania, aby była dostępna i zrozumiała dla wszystkich ludzi, bez względu na status polityczny kraju lub terytorium. Podjęto działania, aby Deklaracja była rozpowszechniana, pokazywana, czytana i objaśniana przede wszystkim w szkołach i innych instytucjach

⁴ R. Kuźniar, *O prawach człowieka: idee, instytucje, praktyka*, Warszawa 1992, s. 13–28.

⁵ G. Michałowska, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Warszawa 2000, s. 122–123.

⁶ A. Łopatka, *Międzynarodowe prawo praw człowieka: zarys*, Warszawa 1998, s. 12–14.

⁷ I. Szabo, *Historical Foundations of Human Rights*, w: *The International Dimensions of Human Rights*, red. K. Vasak, P. Alston, Westport 1982, s. 23–29.

⁸ A. Łopatka, *dz. cyt.*, s. 14–15.

oświatowych. W Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa (z 9 grudnia 1948 r.), Konwencji o uchodźcach (z 28 lipca 1951 r.), Paktach Praw Człowieka ONZ (z 1966 r.) umocniono ochronę jednostki w prawie międzynarodowym oraz zapobieżono nadużywaniu sił przez władzę⁹.

Od czasu uchwalenia Powszechnej Deklaracji uwidocznił się progres w międzynarodowym uznaniu praw człowieka. Dynamicznie postępował proces internacjonalizacji oraz instytucjonalizacji praw, odzwierciedlający się pojawieniem nowych konwencji¹⁰. Do czasów II wojny światowej respektowanie praw człowieka było wewnętrzną sprawą poszczególnych krajów. Państwo decydowało, w jaki sposób prawa będą chronione czy uznawane. W późniejszym czasie mówiono o międzynarodowych prawach człowieka. Genezy należy szukać wraz z utworzeniem Organizacji Narodów Zjednoczonych. 26 czerwca 1945r. w San Francisco podpisano Kartę Narodów Zjednoczonych. W zapisach zawartych w Karcie głoszono zdecydowaną chęć przywrócenia wiary w prawa człowieka. W artykule 2 wspomniano o poparciu oraz proklamowaniu praw człowieka bez względu na język, wyznanie czy rasę. Pozakonwencyjny charakter posiadają Trybunały Haskie. Zbrodnie, jakich doświadczyło społeczeństwo w czasie wojny w Jugosławii sprawiły, że Organizacja Narodów Zjednoczonych powołała dwa trybunały: Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii oraz Międzynarodowy Trybunał do spraw zbrodni ludobójstwa w Ruandzie¹¹. W podpisanej w 1948 r. Konwencji o zapobieganiu i karaniu wykazano, że ludobójstwo – nie tylko w czasie wojny, ale również i pokoju w prawie międzynarodowym wypełnia znamiona zbrodni. Wydarzenia w byłej Jugosławii i Ruandzie są przykładem, że sprawa ludobójstwa nie jest zagadnieniem wyłącznie historycznym. Dane statystyczne ukazują, iż na terenie Bośni i Hercegowiny podczas konfliktu zostało zamordowanych 90 tys. ludzi, a ponad 1,2 mln opuściło swoje miejsce zamieszkania¹².

2. Prawo do życia – współczesne wyzwania i zagrożenia

Najważniejszym z praw jest prawo do życia. Ludzie mają zakaz dokonania morderstwa oraz ich obowiązkiem jest udzielenie pomocy w sytuacji zagrożącej życiu. Warto wspomnieć czasy niewolnictwa, kiedy podstawowych praw człowieka odmówiono osobom czarnoskórym. Kolejnym przykładem nieszanowania ludzkiego życia jest polityka masowej zagłady, w czasie której opracowano technologię zbiorowych mordów. Holocaust w założeniach

⁹ H. P. Gasser, *Międzynarodowe Prawo Humanitarne. Wprowadzenie*, Warszawa 1997, s. 15.

¹⁰ A. Bieńczyk-Missala, *Prawa człowieka w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku*, Warszawa 2005, s. 18.

¹¹ M. N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006, s. 186.

¹² K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie. Informator 2005*, Warszawa 2005, s. 51.

miał doprowadzić do ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej, czyli fizycznej likwidacji całego narodu, co nie było literalnie wyrażonym celem wobec żadnej innej nacji. Uznano Żydów (i nie tylko) za gorsze jednostki, odmawiając im podstawowych praw. Niestety, zamierzchłe czasy mają kontynuację we współczesności. Dzień 11 września 2001 r. na zawsze pozostanie w pamięci Amerykanów. Wtedy miał miejsce zamach terrorystyczny na World Trade Center – światowe centrum handlu i biznesu, centrum gospodarki światowej. Akt agresji wzbudził w społeczeństwie Ameryki strach i panikę.

Prawo do życia wyraża się w kręgu szczegółowych sformułowań. Gwarantuje nienaruszalność ciała i posiadanie środków potrzebnych do zapewnienia odpowiedniego poziomu egzystencji: żywności, odzieży, mieszkania, wypoczynku, opieki zdrowotnej, zabezpieczenia społecznego w przypadku choroby, niezdolności do pracy, starości, bezrobocia. Prawo do życia przysługuje człowiekowi od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci¹³. Naruszeniem tego prawa jest nie tylko zabójstwo czy samobójstwo, ale także aborcja lub eutanazja.

Życie w społeczeństwie zobowiązuje do przestrzegania praw – zauważono jak ważna jest etyka – współczesna moralność. Staje się ona podstawą do ustalania kodeksów prawnych, przyjęcia pewnych postaw w życiu, jest patronką tolerancji, demokracji, humanitaryzmu i podobnych wartości. Musi opowiedzieć się wobec zagadnień współczesnego świata i zagrożeń, jakie ze sobą niosą dla życia ludzkiego. Lista dylematów moralnych współczesnych społeczeństw nie jest wyczerpana.

Zagrożeniem dla prawa do życia stają się coraz młodsze pokolenia, sytuacja rodzinna czy materialna skłania do podejmowania decyzji, które wywierają skutek na całe życie. W mediach oraz publikacjach donosi się niemal codziennie o morderstwach. Szokujące są wieści o brutalności z jaką dokonywane są zbrodnie. Problemem na szeroką skalę są również matki porzucające dzieci (noworodki) w śmietnikach czy na ulicach.

Z prawem do życia związane jest także prawo korzystania z wartości moralnych i kulturalnych m.in. do należytego szacunku, posiadania dobrej opinii, do wolności w poszukiwaniu prawdy oraz wypowiedania i rozpowszechniania poglądów i swobodnej twórczości. Człowiek ma także prawo do korzystania z rozwoju wiedzy, otrzymania właściwego wykształcenia, postępu moralnego i umysłowego. Z prawem związane są takie uprawnienia jak: prawo do wolności słowa, przekonań, sumienia, wolność wychowania i nauczania.

We współczesnych czasach zauważalne jest łamanie i nieprzestrzeganie praw człowieka w różnych regionach świata. Jako podstawowe zagrożenia wg Andrzeja Redelbachta¹⁴ wyróżniono m.in.:

1. Zbrodnie wojenne, ludobójstwo i rasizm;
2. Doraźne egzekucje bez wyroku sądu;

¹³ G. Michałowska, *dz. cyt.*, s. 44-49.

¹⁴ A. Redelbach, *Natura praw człowieka, strasburskie standardy ich ochrony*, Toruń 2001, s. 164-165.

3. Zabójstwa motywowane politycznie;
4. Zabójstwa uchodźców;
5. Terroryzm i „branie zakładników”.

Ze względu na wielorakość zagrożeń oraz różny stopień ich intensywności oraz zakres, jakiego dotyczą, nie jest możliwe wyczerpujące przedstawienie wszystkich z nich. Rozwój cywilizacyjny stale prowadzi do powstawania nowych zagrożeń. W związku z ewolucją zauważalne jest pojawienie się zagrożeń globalnych, które jeszcze do niedawna nie budziły obaw¹⁵.

XXI w. sprzyjał rozwojowi postępu w dziedzinie nauki i technologii, które mimo dostarczenia społeczeństwu licznych pomocniczych technologii i informacji przyniosły również rozwój broni niekonwencjonalnej, rozpowszechnienia terroryzmu czy zabójstw. Wiadomości o łamaniu prawa do życia docierają z każdego zakątka świata. Media, prasa codzienna informują o zbrodniach, wypadkach, licznych atakach terrorystycznych. Działania terrorystów wymierzone w ludność cywilną przemawiają w sposób wymowny budząc strach i obawę. Jednak oprócz szczegółowo zaplanowanych ataków pozbawienie życia przychodzi człowiekowi z większą łatwością. Ludzie stają się wówczas ofiarami masowych gwałtów, czystek (m.in. etnicznych) masakr, terroru. Takie sytuacje odnotowywane są podczas wszelkiego rodzaju konfliktów zbrojnych, wojen czy ataków agresji. Doświadczenia wcześniejszych lat ukazały niejednokrotnie jak sponiewierane jest życie jednostki podczas konfliktów. W wielu krajach łamanie praw człowieka odbywa się ze strony państwa. Często za pomocą liczb, statystyk łatwiejsze stało się zaprezentowanie łamania praw człowieka. Ok. 30 tys. osób „zaginięło” w latach 70., w czasie wojskowych rządów w Argentynie¹⁶. W 1994 r. do 1 mln ludzi zostało ofiarami ludobójstwa wymierzonego przez rząd w Ruandzie¹⁷. Wydarzenia z Darfuru, Kosowa czy Timoru Wschodniego zwiększają liczbę zabitych m.in. przez działania rządów i władzy państwowej¹⁸.

Za istotne wyzwania dla praw człowieka uważa się aborcję i eutanazję. Konflikty budzą odmienne argumenty i moralność w sprawie odbierania życia nienarodzonemu dziecku oraz osobom w podeszłym wieku, w których przypadku można dokonać eutanazji.

3. Aborcja a prawo do życia

Współcześnie niewiele tematów mieści się w sferze tabu. O sprawach uznawanych do niedawna za wstydlive, wyłącznie dla dorosłych, polemizuje się w szkole, sklepie, na ulicy czy na łamach mediów. Jednym z takich tematów

¹⁵ B. Banaszak i in., *System ochrony Praw Człowieka*, Kraków 2005, s. 20.

¹⁶ W. Dobrzycki, *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*, Warszawa 2000, s. 302.

¹⁷ K. Kubiak, *dz. cyt.*, s. 51.

¹⁸ M. Freeman, *Prawa człowieka*, Warszawa 2007, s. 7-8.

stała się aborcja, mająca zarówno zwolenników jak i przeciwników na całym świecie. Stosunek ogółu do zagadnienia uśmiercania płodu w łonie matki uległ wyraźnej zmianie na przestrzeni lat.

Przerwanie ciąży, ze względu na drastyczność zabiegu, wkraczającego w naturalne prawidłowości prokreacji i nasuwającego skojarzenia z problematyką zabójstwa, budzi często sprzeciw natury etycznej¹⁹. Aborcja, jak określa ją Jan Bartel i Anna Steczyńska, jest usunięciem płodu, dzieje się tak, gdy kobieta nie chce lub nie może urodzić potomka. Zabieg aborcji staje się mechanizmem korekcyjnym prokreacji²⁰. W literaturze podkreśla się różnice między istotą żywą a płodem, który jak twierdzą naukowcy nie jest jeszcze człowiekiem. Różnice wynikają z ukształtowanych narządów i zmysłów. Zwolennicy aborcji argumentują stanowisko konkretnym wydzieleniem granicy, jaka istnieje między płodem a istotą ludzką. Dokładna interpretacja pojęcia istoty ludzkiej stanowi bazę do sformułowania tezy, w świetle której płód nie jest istotą ludzką i możliwe jest dokonanie zabiegu aborcji.

Radykałowie chcąc zanegować ludzką tożsamość zarodka przedstawili go w postaci główki od szpilki. Twierdzono, że nie odczuwa on żadnych emocji czy bólu, co więcej brak kształtu i wielkości osoby dorosłej wyklucza skupisko komórek z pojęcia istoty ludzkiej²¹. Carlo Casini w książce „5 dowodów na istnienie człowieka” stara się udowodnić, że połączenie komórki jajowej i plemnika jest człowiekiem. Wymienia m.in. dowód biologiczny, dowód prawny, antropologiczny oraz dowód ze świadectwa²².

W trakcie obrad Soboru Watykańskiego II uznano świadomą aborcję za „czyn haniebnny, zakazający cywilizację ludzką”²³. Stanowisko Kościoła jest klarowne, aborcja jest złem niepodlegającym dyskusji. Stanowisko Kościoła zawarto w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* mówiącego, iż „Życie ludzkie od chwili poczęcia winno być szanowane i chronione w sposób absolutny. Już od pierwszej chwili swego istnienia istota ludzka powinna mieć przyznane prawa osoby; wśród nich nienaruszalne prawo każdej niewinnej istoty do życia (...)”²⁴.

W Kościele, nie tylko katolickim, rzesze wiernych modlą się o dar życia i ochronę dziecka poczętego. Ingerowanie w sprawy boskie jest wbrew wierze i naukom chrześcijańskim. Kościół katolicki na czele z Ojcem Świętym, Benedyktem XVI powtórzył niezmiennie „nie” dla aborcji i eutanazji. Podczas spotkania z pielgrzymami na modlitwie Anioł Pański Benedykt XVI niejednokrotnie podkreślał, że życia nie można odmówić nikomu, nawet najmniej-

¹⁹ Por. R. E. Hall, *Abortion in a changing world*, New York 1970.

²⁰ J. Bartel, A. Steczyńska, *Dlaczego aborcja jest dopuszczalna?*, Warszawa 2009, s. 11.

²¹ C. Casini, *5 dowodów na istnienie człowieka*, Kraków 2007, s. 6.

²² *Tamże*, s. 13-87.

²³ J. Majka, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: *Sobór Watykański II: konstytucje, dekrety, deklaracje*, red. J. Groblicki, E. Florowski, Kraków 1967, s. 557-558.

²⁴ <http://www.katechizm.opoka.org.pl/> (odczyt z dn. 23 kwietnia 2010 r.).

szemu i bezbronnemu nienarodzonemu. Uświadamianie ludzi o negatywnych aspektach aborcji jest zadaniem księży, z którym przyszło się zmagać we współczesnych czasach.

Jan Paweł II, człowiek stojący na czele Kościoła katolickiego przez wiele lat, zdawał sobie sprawę z zagrożeń, jakie niesie współczesny świat. Dlatego nie wahał się głośno potępiać sytuacji na świecie oraz zmian zachodzących poprzez rozpowszechnianie i legalizację różnych nurtów będących rzeczywistym zagrożeniem dla życia. Papież wysunął postulat o ochronie istot nienarodzonych, jednoznaczny zakaz aborcji oraz konieczność poszanowania podstawowego prawa do życia najsłabszych jednostek w społeczeństwie.

Należy także liczyć się z konsekwencjami aborcji, takimi jak późniejsza bezpłodność, czy problemy psychiczne, z którymi może zetknąć się kobieta, która zdecydowała się na tak radykalny krok. Do najczęściej wymienianych w literaturze problemów zalicza się załamanie psychiczne po zabiegu oraz trwające wielokrotnie całe życie poczucie winy lub grzechu²⁵. Rozmowa z prof. Janem Hartmanem uwidacznia sytuację lekarzy, osób, które biorą na siebie odpowiedzialność przeprowadzenia zabiegu. Profesor w rozmowie z osobami dokonującymi aborcji ujawnia, że lekarze uważają przeprowadzenie aborcji za czyny niemoralne, nienaturalne. Podkreślano, że przełamując barierę zakazu żyją w nieustannym konflikcie wewnętrznym²⁶.

Spór między tradycjonalistami a ludźmi popierającymi aborcję zaczyna przybierać na sile. Matki decydujące się na usunięcie płodu często są osobami młodymi, które nie planowały ciąży i nie są w stanie ponieść konsekwencji wynikających z zaistniałej sytuacji. Aborcja ujawnia egoistyczną naturę kobiet, które pragną samodzielnie decydować o swoim ciele²⁷. Czyn dzieciobójstwa może być wynikiem braku oparcia emocjonalnego ze strony partnera lub rodziny. Do usunięcia dziecka częściej namawiają partnerzy, którzy nie są gotowi na przyjęcie roli ojca lub chcą uwolnić się od płacenia alimentów. Negatywna ocena otoczenia, strach przed niespełnieniem się w roli rodzica oraz wstyd z powodu niechcianej ciąży stanowią najczęstsze przyczyny podjęcia decyzji o aborcji. Jak stwierdza Nancy Michels, większość kobiet jest niedoinformowana, a lekarze często nie udzielają dostatecznych informacji o przebiegu aborcji czy jej skutkach²⁸.

Poczęcie dziecka jest dopełnieniem związku małżeńskiego zawartego między kobietą a mężczyzną. W XXI w. zauważono ogromne zagrożenie dla standardowego modelu rodziny. Systematycznie z roku na rok zaobserwowano zmniejszenie się liczby urodzeń dzieci w krajach wysoko rozwiniętych. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest np. przedkładanie kariery zawodowej nad macierzyństwo, jak również coraz większa liczba aborcji. Wg analizy badań demograficznych

²⁵ A. Kowalska, *Wybrane problemy związane z podejmowaniem życia seksualnego przez nastolatki*, „Lider” 1998, nr 10, s. 19–20.

²⁶ M. Nowicki, *Prawo do eutanazji*, „Newsweek” 2010, nr 7, s. 34–36.

²⁷ J. McMahan, *The ethic of killing. Problems at the Margins of Life*, Oxford 2002, s. 362.

²⁸ N. Michels, *Aborcja – przywrócić sens życiu*, przekł. Maciej Wilkosz, Katowice 2005, s.14–25.

przeprowadzonych w Polsce najczęściej aborcji dopuszczają się młode kobiety z wykształceniem podstawowym lub zawodowym; największy wskaźnik dzieciobójstw w latach 1998–2003 wykazano w województwie mazowieckim²⁹.

Silniejsze stają się tendencje do osłabienia przyrodzonego prawa życia m. in. za sprawą aborcji. Wiadomości o zalegalizowaniu prawa do usunięcia dziecka docierają ze wszystkich zakątków świata. Otwartość państw na odbieranie życia ludzkiego zadziwia. Według szacowania Światowej Organizacji Zdrowia, WHO (ang. World Health Organization) w 2000 r. dokonano ok. 19 mln aborcji na świecie. W zabiegach przoduje Azja (ok. 10,5 mln), następnie Ameryka Łacińska i Karaiby (3,7 mln), dalej Europa (ok. 2,2 mln)³⁰. Kraje, chcąc być otwarte i tolerancyjne, starają pokazać na arenie międzynarodowej zrozumienie dla podejmowanych przez kobiety decyzji. W licznych debatach, blogach, forach otwarcie uczestnicy opowiadają się „za” usuwaniem nienarodzonego dziecka.

4. Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego

Problematyka prawnej ochrony dziecka poczętego jest rozległa. Pojawia się nie tylko na gruncie szeroko rozumianego prawa cywilnego, sięga bowiem i do prawa pracy, ustawodawstwa socjalnego, międzynarodowego, publicznego oraz karnego³¹. Prawo dziecka obejmuje niezbywalne prawo do życia. Jest ono najcenniejsze, ponieważ żadne inne normy nie będą respektowane, jeśli odbierze się człowiekowi ten podstawowy przywilej. Dzięki prawu każde dziecko ma zagwarantowaną możliwość przyjścia na świat. Oznacza to nie tylko prawo do rodzin, ale także normę chroniącą życie człowieka na każdym etapie.

Zasady ochrony praw dziecka wynikały z norm zawartych w *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, a także z przekonania, że dziecko ze względu na słabość i uzależnienie od świata dorosłych powinno być specjalnie chronione. Apelowano do wszystkich rządów, instytucji, rodziców o stosowanie się do przyjętych zasad i tworzenie ustawowych warunków umożliwiających realizację. Konsensusem norm i zasad ochrony praw dziecka stała się *Deklaracja Praw Dziecka* z 20 listopada 1959 r.³², w której zawarto 10 szczegółowo sprecyzowanych zasad.

Późniejsze powtórzenie zapisu zawarto w *Konwencji o Prawach Dziecka* z 1989 r.³³. W preambule uwzględniono, iż dziecko ze względu na niedojrza-

²⁹ P. Jaros, *Prawne aspekty ochrony dziecka przed urodzeniem*, w: *Aborcja, przyczyny, następstwa, terapia*, red. B. Chazan, W. Simon, Wrocław 2009, s. 45–46.

³⁰ J. Bartel, A. Steczyńska, *dz. cyt.*, s. 12

³¹ J. Mazurkiewicz, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego*, w: *W imieniu dziecka poczętego*, red. J. W. Gałkowski, J. Gula, Lublin 1991, s. 83.

³² P. Jaros, *dz. cyt.*, s. 16.

³³ http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/Konwencja_o_Prawach_Dziecka.pdf (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).

łość fizyczną lub umysłową wymaga specjalnej troski i ochrony nie tylko po urodzeniu, ale także przed przyjściem na świat. Przypomniano, że w *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* Narody Zjednoczone proklamały, że dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy, wyrażając przekonanie, że rodzina jako podstawowa komórka społeczna oraz naturalne środowisko rozwoju członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła wypełnić założone obowiązki.

Stanowisko w sprawie aborcji znalazło odzwierciedlenie w *Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka*, w której przyjęto ochronę życia „w zasadzie” od chwili poczęcia. Newralgiczne miejsce zajmuje również *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*, a w szczególności artykuł 6 mówiący, że każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo powinno być chronione przez ustawę oraz nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia³⁴.

W Polsce warunki dopuszczalności aborcji określono w ustawie z dn. 7 stycznia 1993 r., *O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach możliwości przerwania ciąży*. Uznając, że życie jest fundamentalnym dobrem człowieka, a objęte troską należy do podstawowych obowiązków państwa, społeczeństwa i obywatela. Ustawa z 1993 r. stanowi, że każda istota ludzka od chwili poczęcia ma przyrodzone prawo do życia, a życie i zdrowie dziecka od chwili jego poczęcia pozostają pod ochroną prawa³⁵. W prawie polskim przewidziano odpowiedzialność karną za popełnienie przestępstwa związanego z aborcją. Przestępstwa znajdują się w kodeksie karnym (kk) z 1997 r., w rozdziale XIX „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”³⁶, które ustanowione są w art. 152-154. Artykuł 152 kk stanowi o zakazie dokonywania aborcji z naruszeniem przepisów ustawy z dn. 7 stycznia 1993 r. *O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, a także zakazie nakłaniania kobiety do aborcji z naruszeniem przepisów wyżej wymienionej ustawy lub udzielania pomocy do wykonania zabiegu. W artykule 153 kk ustawodawca określił przestępstwo polegające na: stosowaniu przemocy wobec kobiety ciężarnej, dokonaniu aborcji bez jej zgody albo przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadzeniu ciężarnej do przerwania ciąży. W ostatnim z wyżej wymienionych artykułów kodeksu karnego (art. 154) uregulowano kwalifikowaną formę przestępstwa aborcji, gdy następstwem tego czynu jest śmierć kobiety ciężarnej. W innych państwach sprawy związane z aborcją uregulowano w normach prawa wewnętrznego³⁷.

³⁴ http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/Miedzynarodowy_Pakt_Praw_Obywatelskich_i_Politycznych.pdf (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).

³⁵ Dz. U. z 1993 r., Nr 17, poz. 78.

³⁶ <http://lex.pl/serwis/kodeksy/akty/97.88.553.htm> (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).

³⁷ G. Michałowska, *dz. cyt.*, s. 44-45.

5. Dopuszczalność łamania prawa do życia

Prawo do życia może być naruszone w wyjątkowych sytuacjach. Szczególne przypadki przewidziano w *Konwencji europejskiej*, w myśl której może dojść do pozbawienia życia w konsekwencji użycia siły: w obronie osoby przed bezprawną przemocą, w konsekwencji zgodnego z prawem zatrzymania lub niedopuszczenia do ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem oraz gdy występuje zgodna z prawem konieczność stłumienia zamieszek lub powstania³⁸.

Opisane podejście winno zapewnić stabilność i autorytet państwa; nie ograniczać działań podejmowanych przez odpowiednie organy. Brak zareagowania mógłby oznaczać bezkarność przestępców. Powinno się mieć na uwadze, że jakakolwiek możliwość użycia siły powinna być wykonywana jedynie w sytuacji bez wyjścia. Trudno jest jednak w sytuacji ataku terrorystycznego wyobrazić sobie łagodne prowadzenie perswazji oraz jej skuteczność.

Innym przypadkiem jest opisana wcześniej aborcja. Legalna staje się w ściśle określonych warunkach. Poniżej wymieniono kryteria, wg których dopuszczono wykonanie zabiegu aborcji. Legalna aborcja może nastąpić przy zaistnieniu jednej z określonych przesłanek:

1. „ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej (do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej); wystąpienie tej okoliczności stwierdza lekarz inny niż przeprowadzający zabieg aborcyjny;
2. badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu, albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej); wystąpienie tej okoliczności stwierdza lekarz inny niż przeprowadzający zabieg;
3. zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (do 12 tygodni od poczęcia); wystąpienie tej okoliczności stwierdza prokurator”³⁹.

Wejście w życie ustawy z dn. 7 stycznia 1993 r. *O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*⁴⁰ ograniczyło dostęp do zabiegów przerywania ciąży. W Polsce istnieje i rozwija się tzw. „podziemie aborcyjne”, tj. nielegalne przeprowadzanie zabiegów przerywania ciąży w celu uzyskania korzyści majątkowej. Częstszym zjawiskiem staje się również „turystyka aborcyjna”, czyli wyjazdy za granicę w celu przeprowadzenia aborcji, w krajach gdzie jest dozwolona. W polskim prawie karnym nie przewiduje się możliwości karania osób, które dokonały aborcji na terenie państwa dopuszczającego legalność tego zabiegu.

³⁸ *Tamże.*, s. 45.

³⁹ <http://www.dotknij-aborcji.yoyo.pl/prawnie.htm> (odczyt z dn. 20 marca 2010 r.).

⁴⁰ Dz. U. z 1993 r., nr 17, poz. 78.

6. Eutanazja

Odmienny problem w kontekście praw człowieka stanowi eutanazja. Prawo do śmierci wzbudza wiele kontrowersji, przede wszystkim na gruncie moralnym. Podejście do praw człowieka oparto na prawie naturalnym, które kategorycznie odrzuca eutanazję. Jest ona szczególnie nie do pogodzenia z wiarą i naukami kościoła chrześcijańskiego.

Pojęcie „eutanazja” etymologicznie pochodzi z języka greckiego i dosłownie tłumaczone jest jako „śmierć dobra”, „śmierć szczęśliwa”. Anonimem tego terminu jest „dystanazja” rozumiana jako „śmierć zła”, śmierć przedwczesna w boleściach⁴¹.

Śmierć jest naturalnym kresem życia, nie chwilą jakby się mogło wydawać, lecz całym procesem⁴². Stwierdzenie śmierci (całkowitej śmierci mózgowej – full brain death) często może okazać się nieosiągalne bądź niedopuszczalne⁴³. Thomas Hobbes stwierdził, iż prawo do życia obejmuje prawo do jego ochrony w sensie naturalnej wolności, nikt nie może być zobowiązany do śmierci. Nieuchronny kres życia z filozoficznego punktu widzenia niesie wielkie cierpienie, które może być uznawane za większe zło niż śmierć⁴⁴. Konflikt budzą zasady systemu prawnego, czyli zasada ochrony życia ludzkiego oraz zasada do godności człowieka; spełnienie jednej może wykluczać możliwość do spełnienia drugiej.

Eutanazja jest pojęciem w większości odnoszącym się do osób starszych⁴⁵, takie podejście przyjęto w kulturach europejskich, jednak termin należy również rozumieć szerzej – jako pozbawienie życia noworodków z deformacjami ciała, zabijanie dzieci przed narodzeniem z racji eugenicznych, czy zabijanie osób z poważnymi upośledzeniami, niepełnosprawnych, starców⁴⁶. Eutanazję można rozumieć w szerszym znaczeniu, jako wszystkie decyzje oraz działania, które bez względu na motywację i sytuację prowadzą do skrócenia życia pacjenta przez opiekuna. W ujęciu węższym eutanazja jest motywowana przez współczucie dla chorego, który chce być poddany eutanazji na własną prośbę. Złożony jest stosunek prawa do życia wobec eutanazji biernej i czynnej. Prawo do życia jest prawem niezbywalnym, a odebranie sobie życia nie jest zależne od wolnego wyboru⁴⁷.

W latach 70. XX w. przewodniczący Komisji Harvardzkiej przedstawił trzy definicje śmierci. Pierwsza odnosiła się do niemożności przywrócenia naturalnego krążenia oraz oddychania, druga – śmierci mózgu, w trzeciej odno-

⁴¹ M. Szeroczyńska, *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium prawnoporównawcze*, Kraków 2004, s. 36.

⁴² R. S. Morison, *Death: process or event?*, „Science” 1971, nr 173, s. 694–698.

⁴³ M. Heidegger, *Being and Time*, SCM Press, London 1962, s. 13–18.

⁴⁴ P. Sieghart, *The international law of Human Rights*, Oxford 1983, s. 130.

⁴⁵ L.W. Simmons, *The Role of the Aged in Primitive Society*, New York 1970, s. 25–30.

⁴⁶ *Evangelium vitae*, nr 15.

⁴⁷ Por. K. Poklewski-Kozieliński, *O eutanazji w świetle nowych koncepcji prawniczych*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 1, s. 49.

szono się do śmierci pólkul mózgowych i utraty świadomości⁴⁸. W prawie międzynarodowym oraz porównawczym pozostaje niemal powszechny zakaz dokonywania eutanazji czynnej oraz udziału lekarzy w akcie samobójczym⁴⁹. W *Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych* oraz *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, stojących na straży praw człowieka wyklucza się stosowanie eutanazji.

7. Eutanazja w ustawodawstwach Holandii oraz Polski

Spór o eutanazję toczy się w wielu krajach, zarówno Europy jak i świata. Poszczególne państwa przyjęły różnorodne regulacje prawne dotyczące decyzji związanych z końcem życia – od całkowitego zakazu eutanazji po legalizację. Porównując różne systemy karne państw w zakresie regulacji eutanazji czynnej, napotyka się olbrzymią grupę wprowadzającą formalny zakaz tego typu zachowań. Na przeciwnym biegunie stoją m.in. Holandia i Belgia. Eutanazja we współczesnym świecie jest kojarzona głównie z wymienioną wcześniej Holandią, a także (choć w mniejszym zakresie) z Niemcami, Australią i Stanami Zjednoczonymi.

W Holandii istnieje silny nacisk na posiadanie wolności osobistej. Ludzie chcą nie tylko sami decydować o tym jak żyją, ale także jak, oraz kiedy umrą. Holandia jest pierwszym europejskim krajem, który zalegalizował eutanazję, choć jednym z nielicznych, gdzie przez wiele lat praktykowano ją bezprawnie. W 1991 r. próbując uporać się z rzeczywistą praktyką medyczną eutanazji i samobójstwa wspomaganego holenderski rząd ustanowił komisję rządową, na czele z prof. Janem Remmelinkiem do zbadania problemu. Komisja rządowa zebrała dane, z których wynikało, że w 1990 r. w tym kraju przeprowadzono ok. 25 tys. zabiegów eutanazji, w ok. 15 tys. wypadków została ona wykonana bez wiedzy i zgody pacjenta⁵⁰. W wyniku powyższych danych oszacowano, iż co piąty zgon w Holandii jest efektem interwencji lekarza, otrzymano 4,5 tys. eutanazji aktywnych⁵¹.

W 1993 roku parlament holenderski wprowadził prawo dotyczące eutanazji, nawet zdecydowanie katolicki szpital uznał eutanazję za zgodną z duchem Ewangelii. Wg Remmelick Report przyczyną 15 % zgonów w tym kraju jest eutanazja, a większość, blisko 80% obywateli opowiada się „za” eutanazją. W Holandii 28 listopada 2000 r. poruszony został również temat eutanazji dzieci, który mimo wielu zastrzeżeń został ostatecznie przyjęty (w przypadku nieletnich poniżej 16 roku życia wymagana jest zgoda obojga rodziców). W 2003 r.

⁴⁸ A. Gałęska-Śliwa, M. Śliwa, *Stan wegetatywny, eutanazja, zaniechanie uporczywej terapii*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 11, s. 17.

⁴⁹ M. Śliwka, *Prawa pacjenta w prawie polskim na tle prawnoporównawczym*, Toruń 2008, s. 268.

⁵⁰ <http://bmb.oxfordjournals.org/cgi/reprint/52/2/326.pdf> (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).

⁵¹ K. Woynarowska, *Recepty na zabijanie*, „Niedziela” 2009, nr 45, s. 12-13.

szacowało się, że 16 tys. zgonów, na 13 tys. jakie przypadają na Holandię, następuje w wyniku eutanazji⁵².

Problem eutanazji w Polsce staje się aktualniejszy poprzez związek ze starzejącym się społeczeństwem. Narasta bowiem konflikt na gruncie opieki nad ludźmi zniepełniającymi, kalekami i chorymi. Model rodziny wielodzietnej uległ zmianie, dominować zaczyna model 2+1 lub 2+0. Poprzez chęć usamodzielnienia się rodziny, próby niezależnego gospodarowania i mieszkania, często brakuje miejsca dla pozostałych członków rodziny, w większości babci i dziadka⁵³.

W Polsce życie ludzkie chronione jest przez prawo, które wyklucza stosowanie eutanazji. W Artykule 150 kk przewidziano, iż kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat⁵⁴.

Większość lekarzy również opowiada się przeciwko eutanazji. W sytuacjach, gdzie np. paraliż nie skazuje człowieka na całkowite uzależnienie od innych. Techniczne i finansowe środki zapewniają ludziom starszym możliwość aktywnego trybu życia, pod względem fizycznym oraz intelektualnym.

Na świecie działają liczne organizacje czy towarzystwa na rzecz zalegalizowania eutanazji – m.in. w Holandii, Nowej Zelandii, Indiach, Szwajcarii, Japonii, Kanadzie, Niemczech oraz w USA⁵⁵. Zwolennicy eutanazji pojawiają się na całym świecie, walczą o zalegalizowanie oraz cyklicznie zrzeszają coraz więcej osób. Do najważniejszych towarzystw zaliczono Concert for Dying, liczące 150 tys. członków⁵⁶.

8. Ocena moralna eutanazji

W kwestii eutanazji spotkano się z dwoma sprzecznymi stanowiskami. Jedno zakazuje eutanazji uznając zabieg za poważne wykroczenie przeciw poszanowaniu osoby ludzkiej. W drugim uważa się eutanazję za naturalne prawo oraz wyraz respektowania praw człowieka. Postawa ludzi spowodowana jest różnymi poglądami oraz motywami, natury humanitarnej, filozoficznej, a także względami utylitarnymi. Każda z tych dwóch przeciwnych racji posiada własne słownictwo, odniesienia oraz argumenty⁵⁷.

Za moralną dopuszczalnością eutanazji podaje się różne argumenty. Zazwyczaj wskazywano na dobro samego pacjenta, którego eutanazja jest w stanie uwolnić do cierpienia. Sztuczne utrzymywanie przy życiu wymaga środków finansowych na aparaturę i leki, co w połączeniu z trwającą kilka lat cho-

⁵² N. Aumonier, B. Beignier, P. Letellier, *Eutanazja*, Warszawa 2003, s. 84-85.

⁵³ M. Zaus, *Eutanazja jako zjawisko społeczno-kulturowe: szkice z badań*, Poznań 2004, s. 15.

⁵⁴ Dz. U. 1997, nr 88, poz. 150.

⁵⁵ T. Kielanowski, *Rozmyślenia o przemijaniu*, Warszawa 1980, s. 76.

⁵⁶ M. Zaus, *dz. cyt.*, s. 14.

⁵⁷ N. Aumonier, B. Beignier, P. Letellier, *dz. cyt.*, s. 5-6.

robą staje się często przyczyną dla której rodziny decydują się na eutanazję⁵⁸. Z moralnego punktu dozwole nie może być uzasadnione. Bezsporny jest fakt, że każdy człowiek ma prawo do godnej śmierci.

Zwolennicy eutanazji uzasadniają stanowisko argumentami, iż ludzie starzy, chorzy muszą w końcu umrzeć. Wg nich człowiek powinien sam decydować o sobie i o swoim ciele. Każdy ma prawo do wolnego wyboru, a inni powinni uszanować ten wybór. Cierpienie często uważa się za bezsensowne. Męka i stan w jakim znajduje się chory uwłacza godności człowieka. Znaczna większość lekarzy twierdzi, że moralnym obowiązkiem bliźnich jest pomoc choremu, poprzez skrócenie cierpień.

Jan Paweł II w encyklice *Evangelium vitae* przytacza najważniejsze argumenty zwolenników eutanazji. Zaliczono do nich:

- uśmiercanie jako „upragnione wyzwolenie”, gdy życie zostaje uznane za „bezsensowne”;
- uznanie życia za wartościowe tylko wówczas, gdy jest ono źródłem przyjemności i dobrobytu;
- człowiek jest sam sobie kryterium i normą, ma prawo do autonomicznego decydowania o własnym życiu;
- nieuleczalnie chorym, cierpiącym i umierającym, wystawionym na ciężką próbę należy pomóc poprzez skrócenie życia, gest ten oznacza współczucie, litość, humanizm⁵⁹.

Powyzszym istotnym argumentom popierającym eutanazję przeciwstawiane są inne, niemniej jednak równie ważne argumenty przemawiające przeciw eutanazji. Wśród argumentów przeciw eutanazji czołowe miejsce zajmują argumenty z zakresu etyki ogólnej oraz zawodowej. W pierwszym przypadku opierają się one na założeniu, że „życie ludzkie jest najwyższym dobrem, najwyższą wartością (...), żaden człowiek nie ma prawa zabijać⁶⁰. Rozwinięcie tego twierdzenia znaleziono u podstaw religii mówiących, że „życie ludzkie jest darem od Boga i tylko On może decydować o jego wymiarze⁶¹. W doktrynie katolickiej odrzuca się wszelkie formy eutanazji jako sprzeczne z podstawową wartością życia ludzkiego⁶².

Jan Paweł II zajmuje zdecydowane stanowisko: „W rzeczywistości wszystko co mogłoby się wydawać logiczne i humanitarne, przy głębszej analizie wydaje się *absurdalne i nieludzkie*”⁶³.

Papież Jan Paweł II uwidacznia nieznane aspekty zamachów na życie, które potęgują się szczególnie wtedy, kiedy jest ono słabe i bezbronne. Osoby popierające eutanazję tłumaczą zajmowane stanowisko tym, że jednostka ma prawo

⁵⁸ T. Kielanowski, *dz. cyt.*, s. 74–81.

⁵⁹ Por. Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, nr 64–66.

⁶⁰ M. Tarnawski, *Zabójstwa uprzywilejowane w ujęciu polskiego prawa karnego*, Poznań 1981, s. 206.

⁶¹ Por. np. Rdz 2,7; 4,10–11; 9,5; Wj 20,13; Job 1,21; Mdr 15,11; G. Williams, *Świętość życia a prawo karne*, Warszawa 1960, s. 301.

⁶² M. Tarnawski, *dz. cyt.*, s. 207–209.

⁶³ Jan Paweł II, *dz. cyt.*, nr 64.

do wolności oraz decydowania o sobie. W medycynie natomiast kładzie się nacisk na oddzielenie prawa cywilnego od prawa moralnego⁶⁴.

Argumenty przeciw eutanazji z zakresu etyki zawodowej szczegółowo sformułowano w deontologii lekarskiej. W przepisach zawarto podstawowe zasady dla zawodu lekarskiego; głoszono, że priorytetowym celem działań lekarza jest ratowanie oraz walka o życie pacjenta. Świadome i celowe zadawanie śmierci, nawet z uzasadnionych motywów, sprzeciwia się przedstawionej zasadzie⁶⁵. Wskazuje się, że stanowisko eutanazji nie jest zgodne z istotą lekarskiego powołania oraz etyką zawodową.

Istotę argumentów etyczno-moralnych oparto na akcentowaniu najwyższej wartości, czyli życia człowieka. Podkreślono, że dopuszczenie eutanazji może nawet podważyć założenia etyki lekarskiej⁶⁶. Leczenie i zabijanie stanowią dwa antagonistyczne działania. Obdarzenie lekarza narzędziem, jakim jest eutanazja, stawia go w skrajnej sytuacji, zarówno wobec siebie, jak i opinii publicznej. Z jednej strony prowadzi wielu lekarzy (szczególnie holenderskich) do głębokich problemów natury etycznej i psychologicznej, z drugiej osłabia zaufanie społeczne do reprezentantów tego zawodu⁶⁷.

Wśród argumentów psychologiczno-medycznych czołowe miejsce zajmują motywy mówiące o załamaniu psychicznym osoby cierpiącej, które jest wywołane świadomością choroby, brakiem szans na wyzdrowienie czy świadomości nieuniknionej śmierci. Problem eutanazji pojawia się zawsze w relacji z cierpieniem, które poniża, z którym człowiek nie umie sobie poradzić. W debacie publicznej zjawisko cierpienia przedstawia się tak, aby ukazać, że życie z nim pozbawione jest sensu. Prezentowane jest jako nieznośny ciężar, od którego należy się uwolnić. W takim kontekście silniejsza staje się pokusa eutanazji. Ukazano zabieg odebrania życia jako dobro społeczne, które można prosto i szybko osiągnąć. *De facto* ludzie zaczynają tolerować oraz popierać ustawy sprzeczne z godnością człowieka. Człowiek usiłuje przyznać sobie absolutne prawo do rozporządzania życiem i śmiercią.

Wnioski

Ujęcie tematu pozwoliło przedstawić źródła ochrony praw człowieka na przestrzeni wieków zakończywszy na czasach współczesnych. Prawo do życia zapewnione przez liczne traktaty oraz konwencje i deklaracje zostało wystawione

⁶⁴ T. Styczeń, *Wolność i prawo – za czy przeciw życiu? Etyk wobec „nieskuteczności” prawdy*, w: *Evangelium vitae – encyklika ocalenia współczesnej rodziny i świata*, red. K. Majdański, Warszawa 1997, s. 52-65.

⁶⁵ B. Popielski, *Medycyna i prawo*, Warszawa 1968, s. 331.

⁶⁶ W. Szkotnicki, A. Kaczor, *Eutanazja – aspekty społeczno-prawne*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 2, s. 56.

⁶⁷ M. Szeroczyńska, *dz. cyt.*, s. 87.

na próbę poprzez nowe wyzwania. Do najważniejszych z nich zaliczano legalizację aborcji oraz dopuszczalność zabiegów eutanazji. Analizując przyczyny tych zjawisk oraz konfrontując poglądy zwolenników i przeciwników, umożliwiło dostrzeżenie różnic w rozumieniu problemu oraz dobór argumentacji dla poparcia prezentowanych racji.

Na podstawie analizy pracy nasuwają się następujące wnioski:

1. Największą wartością człowieka jest życie, a państwo powinno stać na straży respektowania tej wartości. Wojny i liczne konflikty ukazały jednak zupełnie odmienną prawdę. Masowe morderstwa oraz pogwałcenie podstawowych praw człowieka stały się priorytetem do sporządzania traktatów, deklaracji oraz paktów mających zagwarantować ochronę jednostki;
2. Prawo do życia stanowi podstawę wszystkich innych praw i wartości, a nie-respektowanie skutkuje nieprzezwyciężaniem innych. Dlatego prawo do życia jest zagwarantowane od urodzenia do śmierci przez liczne systemy prawnomiędzynarodowej ochrony praw człowieka;
3. Zarówno aborcja jak i eutanazja skupia przeciwników i zwolenników. Zdecydowanym przeciwnikiem obu tych zabiegów jest Kościół katolicki z Ojcem Świętym na czele. Aborcja jest i pozostaje w nauczaniu Kościoła morderstwem osoby bezbronnej, którego nie można niczym usprawiedliwić. Kościół katolicki sprzeciwia się eutanazji, potępiając samobójstwo i każdą formę zabicia człowieka. W Katechizmie Kościoła katolickiego mówiono, że działanie lub zaniechanie działania, które w zamierzeniu zadaje śmierć, by zlikwidować ból, stanowi zabójstwo sprzeczne z godnością osoby ludzkiej;
4. XX w. obfitował w nowe konflikty dotyczące problematyki prawa do życia. Aborcja będąca niegdyś tematem tabu stała się jednym z głośniejszych wątków w dyskusji. Opinia publiczna jest podzielona w osądzie dopuszczalności aborcji. Zalegalizowanie aborcji prowadziło do negacji głównej zasady, uwykupiającej życie ludzkie jako największą wartość chronioną za wszelką cenę;
5. Usunięcie dziecka wg wielu współczesnych kobiet jest należnym im prawem, gdyż poczęte dziecko stanowi część ich ciała, o którym pragną samodzielnie decydować. Zagrożeniem jest również zmieniająca się mentalność kobiet, które rozwój kariery zawodowej przekładają często nad założenie rodziny;
6. Eutanazja jako odbieranie prawa do życia staje się zagrożeniem dla ludzi w podeszłym wieku. Uśmiercanie, za którym kryje się litość i współczucie, stają się popularne i rozpowszechniane. Zadaniem rodziny powinno być zapewnienie poczucia bezpieczeństwa i opieki, jednak coraz częściej właśnie od rodziny zależy życie jej członków. Z licznych powodów dzieci decydują się na przeprowadzenie eutanazji na rodzicach.
7. Poprzez postęp i nowoczesne technologie życie ludzkie i prawo do niego stają się zagrożone. Nowe urządzenia, dzięki którym możliwa jest aborcja czy eutanazja, zwiększają łatwość przeprowadzenia zabiegów, a więc prowokują ludzi do podejmowania decyzji, które nie są zgodne z naturą człowieka oraz stwarzają etyczne problemy współczesności.

Literatura

- Aumonier N., Beignier B., Letellier P., *Eutanazja*, Warszawa 2003.
- Banaszak B. i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005.
- Bartel J., Steczyńska A., *Dlaczego aborcja jest dopuszczalna?*, Warszawa 2009
- Bieńczyk-Missala A., *Prawa człowieka w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku*, Warszawa 2005.
- Casini C., 5 dowodów na istnienie człowieka, Kraków 2007.
- Dobrzycki W., *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*, Warszawa 2000.
- Dz. U. 1997, nr 88, poz. 150.
- Dz. U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78.
- Freeman M., *Prawa człowieka*, Warszawa 2007.
- Gałęska-Śliwa A., Śliwa M., *Stan wegetatywny, eutanazja, zaniechanie uporczywej terapii*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 11.
- Gasser H. P., *Międzynarodowe Prawo Humanitarne. Wprowadzenie*, Warszawa 1997.
- Hall R. E., *Abortion in a changing world*, New York 1970
- Heidegger M., *Being and Time*, London 1962.
- <http://bmb.oxfordjournals.org/cgi/reprint/52/2/326.pdf> (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).
- <http://lex.pl/serwis/kodeksy/akty/97.88.553.htm> (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).
- <http://www.dotknij-aborcji.yoyo.pl/prawnie.htm> (odczyt z dn. 23 marca 2010 r.).
- http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/Konwencja_o_Prawach_Dziecka.pdf (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).
- http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/Miedzynarodowy_Pakt_Praw_Obywatelskich_i_Politycznych.pdf (odczyt z dn. 20 kwietnia 2010 r.).
- <http://www.katechizm.opoka.org.pl/> (z dn. 23 kwietnia 2010 r.).
- Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, Poznań, 1995.
- Jaros P., *Prawne aspekty ochrony dziecka przed urodzeniem, w: Aborcja, przyczyny, następstwa, terapia*, red. B. Chazan, W. Simon, Wrocław 2009.
- Kielanowski T., *Rozmyślenia o przemijaniu*, Warszawa 1980.
- Koba L., Zydel R., *Zarys historii praw człowieka, w: Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy*, red. L. Koba, W. Waławczyk, Warszawa 2009.
- Kowalska A., *Wybrane problemy związane z podejmowaniem życia seksualnego przez nastolatki*, „Lider” 1998, nr 10.
- Kubiak K., *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie. Informator 2005*, Warszawa 2005.
- Kuźniar R., *O prawach człowieka: idee, instytucje, praktyka*, Warszawa 1992.
- Kuźniar R., *Prawa człowieka, prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000.
- Łopatka A., *Międzynarodowe prawo praw człowieka: zarys*, Warszawa 1998.
- Majka J., *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, w: Sobór Watykański II: konstytucje, dekrety, deklaracje*, red. J. Groblicki, E. Florkowski, Kraków 1967.
- Mazurkiewicz J., *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego, w: W imieniu dziecka poczętego*, red J. W. Gałkowski, J. Gula, Lublin 1991.
- McMahan J., *The ethic of killing. Problems at the Margins of Life*, Oxford 2002.

- Michałowska G., *Prawa człowieka i ich ochrona*, Warszawa 2000.
- Michels N., *Aborcja – przywrócić sens życiu*, Katowice 2005.
- Morison R. S., *Death: process or event?*, „Science” 1971, nr 173.
- Motyka K., *Prawa człowieka. Wprowadzenie, wybór źródeł*, Lublin 1999.
- Nowicki M., *Prawo do eutanazji*, „Newsweek” 2010, nr 7.
- Oniszczyk J., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków 2000.
- Poklewski-Kozieł K., *O eutanazji w świetle nowych koncepcji prawniczych*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 1.
- Popielski B., *Medycyna i prawo*, Warszawa 1968.
- Redelbach A., *Natura praw człowieka, strasburskie standardy ich ochrony*, Toruń 2001.
- Shaw M. N., *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006.
- Sieghart P., *The international law of Human Rights*, Oxford 1983.
- Simmons L. W., *The Role of the Aged in Primitive Society*, New York 1970.
- Styczeń T., *Wolność i prawo – za czy przeciw życiu? Etyk wobec „nieskuteczności” prawdy*, w: *Evangelium vitae – encyklika ocalenia współczesnej rodziny i świata*, red. K. Majdański, Warszawa 1997.
- Szabo I., *Historical Foundations of Human Rights*, w: *The International Dimensions of Human Rights*, red. K. Vasak, P. Alston, Westport, Connecticut: Greenwood Press 1982.
- Szeroczyńska M., *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium prawno porównawcze*, Kraków 2004.
- Szkotnicki W., A. Kaczor, *Eutanazja – aspekty społeczno-prawne*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 2.
- Śliwka M., *Prawa pacjenta w prawie polskim na tle prawno porównawczym*, Toruń 2008.
- Tarnawski M., *Zabójstwa uprzywilejowane w ujęciu polskiego prawa karnego*, Poznań 1981.
- Williams G., *Świętość życia a prawo karne*, Warszawa 1960.
- Woynarowska K., *Recepty na zabijanie*, „Niedziela” 2009, nr 45.
- Zaus M., *Eutanazja jako zjawisko społeczno-kulturowe: szkice z badań*, Poznań 2004.

Abortion and euthanasia in the context of the right to life

Summary

It shall be stated in the article that human life is the greatest value and the state should protect the respect for this value. The right to life is the basis of all other rights, values and disrespect for it effects in nonobservance of the others. That is why the right to life is guaranteed from birth to death by numerous international law systems of human life protection. Both abortion and euthanasia gather supporters and opponents. The Catholic Church headed by the Holy Father is a resolute opponent of both those procedures. Public opinion is divided in judgment of acceptability of abortion. Legalization of abortion leads to negation of principal rule, emphasizing human life as the

greatest value which is protected at all costs. Many contemporary women believe that removal of the baby is the right belonging to them because a conceived child is a part of their body and they wish to decide about it independently. Changing women mentality, who often give priority to career over establishing a family, is another threat. Euthanasia as the revocation of the right to life becomes a threat for many senior people. Putting to death because of pity and compassion becomes popular and widespread. An assurance of sense of security and care should be the family task, however more and more frequently life of the members depends on the family. Children decide to carry out the euthanasia on their parents for different reasons.

Keywords: abortion, Catholic Church, death, euthanasia, human being, human rights, John Paul II, life, pro-life movements, right to life.